

Список використаної літератури:

1. 170 років – зберігаємо традиції. 20 років – створюємо майбутнє / ред. кол.: С. В. Ківалов (голов. ред.) [та ін.]; відп. за вип. М. Р. Аракелян. Одеса : Юридична література, 2017. 560 с.
2. Положення про адвокатуру // Збірник постанов та розпоряджень робітничо-селянського уряду України / Рада Народних Комісарів УРСР, Народний Комісаріат юстиції УРСР. Харків: Друк. «Вукопспілки», 1922. С. 630.
3. Єфремова Н.В. До питання професійної підготовки адвокатів в Одесі кінця 20-х – початку 50-х років ХХ ст. / Матеріали Між. н.п.к «Актуальні питання юриспруденції: теоретичний та практичний виміри» : в 2-х ч., 25-26 квітня 2018 р. Сумський національний аграрний університет, юр. ф-т. Суми, 2018. Ч. 2. С. 234. 232-237.
4. Статистика Украины. 1921/1922. Серия 8. Моральная статистика. Выпуск 1. Суд и преступность на Украине. № 29. / ЦСУ Украинской ССР. Харьков, 1923. 26 с.
5. Гусева В.П. Щодо питання проведення чисток серед представників адвокатури в УСРР у 1919–1929 роках // Вісник Академії адвокатури України 96 число 2(27) 2013. С. 91-96.
6. ЦДАВОВ України, ф. 8, оп. 2, спр. 50 Витяг з Протоколу Ч. 40/193 засідання Великої Президії ВУЦВК 25 лютого 1925 р. арк. 1-11.
7. Губар С. В. Соціалістична реорганізація адвокатури: досвід УСРР кінця 1920-х років // Юридичний вісник 2 (39) 2016. С. 50-55.

Ключеві слова: адвокатура, реформа адвокатури, нова економічна політика.

Ключевые слова: адвокатура, реформа адвокатуры, новая экономическая политика.

Key words: the Bar Association, advocacy reform, new economic policy.

ОСТАПЕНКО ТИМУР ОЛЕКСАНДРОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри історії держави і права

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ СТВОРЕННЯ ТА ДЖЕРЕЛ СТАТУТУ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО 1566 Р.

Головну роль у складенні проекту II Статуту Великого князівства Литовського відіграли Августин Ротундуста та Петрус Роїзій – фахівці у сфері не лише права, але й історії. Ґрунтуючись на західноєвропейських засадах світогляду, вони відстоювали доцільність використання римського права як зразка і як допоміжного матеріалу. Саме за їхньої активної участі було значно оновлено норми попереднього статуту, запроваджено низку понять та категорій римського права. У 1566 р. Другий Статут було прийнято на сеймі у Вільно та поширено його дію на Волинь, Поділля та колишнє Київське князівство. Своєю структурою та багатьма положеннями він схожий на Дигести та Кодекс Юстиніана.

Ось, наприклад, які найменування мали його деякі розділи: 1 – Основні засади права та державне право, 2 – Земська оборона, 3 – Правове становище шляхти, 4 – Суд та судова система, 5 – Шлюб та сім'я, 6 – Опіка, 7 – Записи й продаж. Спадкування, 9 – Земельні спори, 10 – Лісові промисли. Така структура досить близька до побудови Кодексу Юстиніана, хіба що має порівняно з ним більше норм публічно-правового характеру: адміністративних, кримінальних тощо. Статут не торкається, як Кодекс, питань церковного права. Подібність стає ще більш помітною при ознайомленні з положеннями про вільне розпорядження маєтностями, сервітутними правами, нормами про купівлю-продаж, позику, заставу та ін. На нашу думку, в цьому випадку вже маємо справу з достатньо вираженою рецепцією римського права у формі сприйняття, головним чином, норми правил останнього, адаптованих до місцевих умов [1, с. 33].

Загалом же середньовічне приватне право в Україні специфічною ознакою має змагання Східної та Західної традиції з переважанням першої на підґрунті звичаєвого права Київської Русі та домінантою другою у період створення статутів Великого князівства Литовського, які впроваджувалися у специфічне цивілізаційне та правове поле.

Одним з джерел Статуту 1566 року було польське право. Як вище згадувалося, у 1385 р. Велике князівство Литовське було об'єднане з Польським королівством, так званою особистою унією (одна і та ж особа була королем польським і великим князем Литовським). З того часу польське право починає впливати на право литовсько-руське. Вплив польського права відобразився в процесуальних нормах Литовських статутів, судові норми переносяться в Велике князівство Литовське. У Литовському статуті 1566 р. є розділ, присвячений визначенню прав і привілеїв шляхетського стану. Джерелом цього розділу було польське право [2, с. 54].

Загалом можна зробити висновок, що Статути Великого князівства Литовського були результатом використання та творчої переробки поточного литовського законодавства та судової практики, положень римського, німецького, польського права, а також звичаєвого права Литви, Польщі, України. Якщо ж врахувати, що німецьке та польське право того часу формувалось під помітним впливом римського права, то можна дійти загального висновку про рецепцію римського права в Україні у XVI ст. Особливостями її було те, що відбувалось начебто «подвійне накладання» римсько-правових ідей через давньоруське право, яке зазнало часткового впливу візантійського (опосередкованого римського) права, та через німецьке та польське право, де римське право було рециповане за західноєвропейським типом.

Нормативно-правові акти Великого князівства Литовського викликають значний науковий інтерес, оскільки вони відіграють роль носіїв основних цінностей суспільства, у тому числі рівня його правової культури. У свою чергу однією зі складових правової культури суспільства є культура застосування законодавчої техніки, яка втілює досягнення правової думки та результати практичної юридичної діяльності.

Статут 1566 року перевершує Статут 1529 року не лише за рівнем кодифікаційної техніки, але й за своїм змістом та обсягом. Кодифікаційний акт відкривають три привілеї і реєстр, який стисло передає зміст кожного артикулу. Текст Статуту складається з чотирнадцяти розділів, поділених, у свою чергу, на 365 артикулів [3, с. 43].

При формулюванні назви Статуту 1566 р. його творцем використано вказівку на вид акта – «Статут» та найменування держави – «Велике князівство Литовське». Назва цього акта передусім спрямована на виконання орієнтаційно-нормативної функції в системі суспільних відносин. Виконуючи зазначену функцію, його назва відображає рівень відповідної нормотворчої компетенції суб'єкта, вказує на юридичну силу цього акта. Назва Другого Статуту орієнтує суб'єктів на виконання певних загальних, основних принципів і норм, які в ньому закріплено, зумовлює сприйняття суб'єктами Статуту 1566 р., як акта, що виступає правотворюючим чинником. Отже, назва Статуту 1566 р. виступає як своєрідний інформаційний початок, що розкриває його офіційну результативну значимість [4, с. 255].

Досліджуваний текст Статуту 1566 р., перекладений на сучасну українську мову поділений на розділи та артикули. Створюючи Другий Статут, законодавець використав техніку поділу його тексту на відповідні частини, кожному з яких назвав «розділ». У свою чергу розділи мають номери і назви. У переважній більшості назви розділів Статуту 1566 р. відображають загальний зміст уміщених у них правових норм. Як розділи, так і артикули за обсягом неоднакові, тож давайте їх коротко охарактеризуємо.

Віленський привілей 1563 р. – законодавчий акт, виданий королем польським і великим князем литовським Сигізмундом II Августом 7 червня 1563 р. на Віленському сеймі. Привілей був прийнятий у формі жалуваної грамоти. Увійшов як преамбула в Статут Великого князівства Литовського 1566 року. Привілей остаточно зрівнював у політичних правах, насамперед, православну шляхту з католицькою шляхтою. На сеймі 1563 р. шляхта добилася остаточного скасування статей Горodelського привілею про обмеження прав православних феодалів, зокрема про заборону займати вищі посади і брати участь у великокнязівській раді: «Також на чини і посади всілякі і у Раді нашій і у врядах земських і двірних мають бути не лише піддані Церкві Римської, але мають обиратися на рівноправній основі представники лицарського стану з народу шляхетського і віри християнської, як Литва, так і Русь, кожний відповідно до власних заслуг і гідності своєї нами, Господарем, на важливі місця і посади, з ласки нашої, призначені мають бути. І жодний із стану лицарського і шляхетського, будучи людиною християнської віри, відповідно до своїх законних прав, не може бути позбавлений чи віддалений від тих привілеїв, які у цих двох артикулах зазначені».

Наступним документом, який є, так би мовити, передмовою Статуту 1566 року це – Більський привілей 1564 року, за яким і для магнатів, і для шляхти запроваджувалися спільні виборні шляхетські суди за

зразком земського судочинства в Польщі. До компетенції земського суду належали всі цивільні справи, крім кримінальних, якими відав «городський» замковий суд. Справами поземельними (межевими) відав «підкоморський» суд.

І нарешті третім нормативним актом, що входить до структури Другого Статуту є Віленський привілей 1565 року, який проголосив створення регулярних повітових сеймиків і вальних сеймів. Сеймики обирали земські суди, обговорювали питання, що виносилися на найближчий загальнодержавний сейм, обирали послів: «І на тому ж зібранні повноважних послів обирати на сейм великий вальний і традиційний у цьому панстві нашому, коли в листі нашому господарському буде вказано місце такого сейму для потреб держави» [6, с. 78].

Отже, відкриваючи текст Другого Статуту, ми бачимо вищезазначені привілеї, які, як преамбула, визначають основні напрямки врегулювання суспільних відносин у цьому Статуті.

Список використаної літератури:

1. Бойко І. Й. Польське право як важливе джерело Статутів Великого князівства Литовського (1529-1588 рр.) / І. Й. Бойко // Актуальні проблеми держави і права : Збірник наукових праць. Вип. 49. – Одеса: Юридична література, 2009. – С. 33-44.
2. Дзейко Ж. О. Законодавча техніка у Великому князівстві Литовському / Ж. О. Дзейко // Актуальні проблеми держави і права : Збірник наукових праць. Вип. 49 – Одеса: Юридична література, 2009. – С. 54-55.
3. Мандюк Т. С. Руська Правда як джерело укладання Статутів Великого князівства Литовського / Т. С. Мандюк // Актуальні проблеми держави і права : Збірник наукових праць. Вип. 49 – Одеса: Юридична література, 2009. – 122 с.
4. Музиченко П. П. Рецепція римського права правовою політикою Великого князівства Литовського у XVI ст. / П. П. Музиченко // 36. наук. праць «Актуальні проблеми політики», – Вип. 5. – Одеса, 1999. – С. 255-259.
5. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Рецепція римського права у статутах Великого князівства Литовського: чинники, передумови та деякі результати / Є. О. Харитонов, О. І. Харитонova // Актуальні проблеми держави і права : Збірник наукових праць. Вип. 49 – Одеса: Юридична література, 2009. – С. 14-15.
6. Чубатий М. Огляд історії українського права / М. Чубатий. – Мюнхен; К., 1994. – 433 с.

Ключові слова: Статут Великого князівства Литовського 1566 р., кодифікація, джерела права.

Ключевые слова: Статут Великого княжества Литовского 1566 г., кодификация, источники права.

Key words: Statute of the Grand Duchy of Lithuania of 1566, codification, sources of law.